

מבט על, גיליון 870, 20 בנובמבר 2016

בין בעבדא לאל-קציר: סיבוב הניצחון של חזבאללה

עומר עינב

לאחר משבר פוליטי ממושך ששיתק את המערכת הפוליטית בלבנון, נבחר הגנרל מישל עון לתפקיד נשיא המדינה ונכנס לארמון הנשיאות בבעבדא. היה זה לאחר שהושג הסכם שכולו ניצחון לחזבאללה ובעלי בריתו במחנה ה-8 במאסר, על חשבון יריביהם ממחנה ה-14 במאסר בהובלת זרם העתיד. כשבועיים לאחר מכן, ב-13 בנובמבר, ערך חזבאללה מפגן צבאי בעיירה אל-קציר שבסוריה, לא רחוק מהגבול עם לבנון. הזמן והמקום לא היו מקריים. אל-קציר, הממוקמת על אם הדרך בין חומץ שבסוריה לטריפולי בלבנון, היא נקודת מפתח וסמל ההצלחה הצבאית של הארגון בסוריה, לאחר שנחל בה את ניצחונו החשוב בשנת 2013 – ניצחון ששם חותמת על המעורבות הגלויה בלחימה לצד משטר אסד ועל מיצובו כימגן לבנון השולט במעטפת החיצונית לאורך הגבול עם סוריה. המפגן נערך ביום השאהיד של הארגון, כשבוע לפני יום העצמאות הלבנוני. על רקע סיום המשבר הפוליטי, לצד ההתרחשויות בסוריה, הפגנת הכוח מצד חזבאללה העבירה – במודע או שלא – מסר עוצמתי כפול, כלפי פנים לאזרחי לבנון וכלפי חוץ לשחקנים האזוריים והבינלאומיים.

ברמה הפנים-לבנונית חזבאללה צלח מאבק פוליטי ארוך. מאז מאי 2014, כשנתיים וחצי, לא כיהן נשיא בלבנון לאחר שהפרלמנט כשל למנות מחליף לנשיא היוצא מישל סלימאן. חזבאללה לכל אורך הדרך תמך במועמדו מישל עון, ראש הזרם הפטריסטי החופשי ובעל ברית חשוב במחנה ה-8 במאסר. המחנה היריב, ה-14 במאסר בהובלת סעד אל-חרירי, הציב מנגד את מנהיג מפלגת הכוחות הלבנוניים סמיר ג'עג'יע, לאחר מכן העביר תמיכתו לסלימאן פרנטייה ולבסוף נכנע ללחצים של חזבאללה, כאשר הבין כי הזמן פועל לטובת האחרון, שמבסס את מעמדו השליט בלבנון. כך, מחנה ה-14 במאסר הסכים לתמוך בעון בתמורה למינוי חרירי (בפעם השנייה) לראשות הממשלה. העמידה העיקשת של חזבאללה במשך תקופה כה ארוכה תוך כיפוף יריביו, מלמדת על חוסנו ועל אורך רוחו, שהניבו פירות והביאו להשגת התוצאה הרצויה מלכתחילה. ההישג של חזבאללה אף מהווה מכה נוספת לערב הסעודית במאבק על ההשפעה בלבנון מול איראן, שהתחזקות שלוחתה השיעית בלבנט מחזקת את אחיזתה האזורית.

חשוב לציין כי לאורך כל תקופת המשבר, חזבאללה לא השתמש בכלים צבאיים והעדיף פתרון פוליטי שאין בו סכנה של הדרדרות למלחמת אזרחים. הפיכתו בפועל לימגן לבנון ושליטתו בגבול לבנון-סוריה כמענה לפעילות הארגונים הסלפיים-ג'יהאדיים הקנו לו מעמד חסר תקדים, שיכול היה לנצלו להשתלטות גלויה על מוסדות השלטון ואכיפת החוק. אולם, הוא העדיף להמתין ולנצח בשדה הפוליטי, כביטוי לזהירות שנקטה מצדו בהפעלת מנופי השפעה בתוך המדינה וחוסר רצון להיקלע לעימות פנימי אלים. כעת, משהוכיח את עוצמתו הפוליטית, המפגן באל-קציר נתפס במובן מסוים כביטוי לעוצמתו הצבאית ולעליונותו על כוחות הביטחון המדינתיים הלבנוניים (ואולי לשם כך נבחרו למפגן הכוח אמצעי לחימה מערביים), כמו גם צידוק נוסף מבחינתו לחשיבות מעורבותו בסוריה כמגן על לבנון מזליגת המלחמה לשטחה. הצידוק חיוני עבורו בשל הביקורת הקשה שאליו הוא חשוף בלבנון בגין המעורבות בסוריה: יריביו הסונים והנוצרים טוענים שמעורבותו של חזבאללה במלחמה בסוריה מייבאת את המלחמה לארצם וגוררת את לבנון למרחץ דמים. יותר מכך, גם בתוך העדה השיעית אין תמימות דעים. המחירים הכבדים בנפש שוחקים את האהדה לחזבאללה ומדיניותו (אם כי הביקורת לא יוצאת מכתלי העדה וכלפי חוץ נשמרת הסולידריות). בהקשר זה, הפגנת כוח, כזו שהייתה באל-קציר, היא זריקת עידוד לציבור השיעי.

גם ברמה האזורית והבינלאומית המפגן מהווה תקדים. זו הפעם הראשונה שחזבאללה מתהדר בעוצמתו הצבאית מחוץ לאדמת לבנון, שלא בשדה הקרב. אירוע כזה, מצד ארגון לא-מדינתי על אדמת מדינה זרה, אינו שגרתי. מלבד המשמעות הסמלית של אל-קציר, ההתפתחויות האחרונות בסוריה ובמערכת הבינלאומית מחייבות את חזבאללה לשמר את תפקידו ומעמדו במלחמה בסוריה. הקרבות העזים בחלב

נמשכים ומצריכים תשומות ניכרות מהקואליציה התומכת באסד, המורכבת מרוסיה, איראן וחזבאללה. השתלטות הקואליציה הפרו-אסדית על חלב תבצר את מעמדו של אסד כאופציה השלטונית היחידה. עמוד השדרה הסורי מחלב עד דמשק – שאל-קציר מצויה בטבורו – הוא הקרקע היציבה ביותר עבור אסד ונשמרת בה העליונות שהושגה במידה רבה בסיוע חזבאללה. ברקע, נשיא ארצות הברית הנבחר דונלד טראמפ מרמז על כך שהוא מעוניין להעניק את "התיק הסורי" לרוסיה, כך שיתכן כי הפגנת העוצמה של חזבאללה מכוונת גם כלפי רוסיה, עם הפנים לעבר היום שאחרי השתלטות אסד מחדש על סוריה.

סוגיית השימוש בציד אמריקאי במפגן, עוררה את מרב התגובות בשיח הלבנוני, שבמסגרתו עלו תהיות על משמעות הדברים. המחזה של לוחמי חזבאללה על גבי נגמ"שי M113 הוביל בשיח זה למסקנה המתבקשת כי נשק שארצות הברית מספקת לצבא לבנון מועבר לידי חזבאללה. אין בכך הפתעה לאף אחד מהצדדים, אך לעתים נדרש "לראות כדי להאמין". הדומיננטיות הצבאית של חזבאללה, לא רק כלפי חוץ אלא גם בשמירה על הסדר בלבנון, החלישה את מעמד כוחות הביטחון המדינתיים וטשטשה את הגבולות בינם לבין הארגון השיעי, עד כי יש הגורסים כי חזבאללה שולט בצבא לבנון. הדבר מאתגר את הרעיון של ארצות הברית ומדינות אירופאיות, כמו צרפת ואיטליה, כי יש לחזק את צבא לבנון לשם שינוי מאזן הכוחות הפנים-לבנוני והחלשת השפעתו של חזבאללה. הפנמת מצב זה – תמיכה בצבא לבנון ובממשלת לבנון משמעותה חיזוק חזבאללה – הביאה את ערב הסעודית בתחילת 2016 להקפיא את הסיוע שלה ללבנון. צבא לבנון, שהבין את משמעות הדברים ומנסה לשמר את התמיכה האמריקאית בו, ביקש להרגיע את ארצות הברית וטען שאמצעי הלחימה שהוצגו באל-קציר אינם שייכים לו. לפי דיווח אחר, הנגמ"שים שחזבאללה התהדר בהם הם בכלל שלל שנקלח מצבא דרום לבנון (צד"ל), שנתמך על ידי ישראל לפני שחדל להתקיים בשנת 2000. חוסר הבהירות אשר לאופן השימוש בסיוע שמועבר ללבנון והחשש כי בסופו של יום הוא מוצא את דרכו לחזבאללה יכול להציב לפתחו של המערב, ובפרט לפתחו של נשיא ארצות הברית החדש, דונלד טראמפ, דילמה מהותית בדבר המשך הסיוע הצבאי ללבנון.

לסיכום, חזבאללה מצוי כעת בעמדת יתרון מול יריביו בלבנון. אין עוררין על עוצמתו ועל שליטתו – הישירה והעקיפה – בנעשה במדינה. בעת הנוכחית, אין כוח פוליטי או צבאי שיכול לקרוא תגר עליו בלבנון. אולם, עוצמתו יכולה גם להיות לו לנקודת תורפה. הבנה של הממשל החדש בארצות הברית כי הסיוע ללבנון הוא בפועל סיוע לחזבאללה – גם אם טרם הבשילה בשלב הזה – יכולה להביא לבחינה מחדש של הסיוע הכלכלי והצבאי ללבנון, למרות סיום המשבר הפוליטי במדינה. או אז, צפויה השפעה שלילית על כלכלת המדינה ועל יציבות מוסדותיה, באופן שיכול לעורר תסיסה רחבה נגד חזבאללה ולהתחזקות האופוזיציה שלו – בדגש על המרכיב הסוני הרדיקלי. המרחק ממציאות כזו הוא רב כעת, אך התפתחויות בכיוון זה עלולות אף להביא לעימות של חזבאללה מול ישראל, אם יחליט כי יהיה בכך רווח עבורו בזירה הלבנונית. בעת הנוכחית, חזבאללה זהיר מאד ולא מוכן להסתכן בהסלמה מול ישראל, כמו גם בערעור לבנון וגרירתה למלחמת אזרחים. בראייתו, האינטרס המוביל כיום הוא ביצור מחדש של משטר אסד בסוריה וחיזוק הציר האיראני מטהראן דרך בגדאד, לדמשק וביירות.